

„Teoria queer w tranzycie: odbiór, przekłady i piśmiennictwo w kontekstach polskich i niemieckich” to badanie poświęcone rozwijającej się od końca lat 80. XX w. interdyscyplinarnej teorii nieheteronormatywnych kulturowych kodów i utożsamień, która już w latach 90. zawitała do Polski i Niemiec, a także do innych krajów europejskich i pozaeuropejskich. Pomimo inspiracji myślą naukowców innych narodowości, zwłaszcza Michela Foucaulta, teoria queer została zdominowana przez badaczy w Stanach Zjednoczonych i to właśnie piśmiennictwo amerykańskie, tłumaczone na języki lokalne lub czytane w oryginale, dało podstawę do rozwoju tych badań w Polsce i w Niemczech. Naukowcy zajmujący się humanistyką i naukami społecznymi odwoływali się do amerykańskich źródeł i z nich czerpali koncepcje, przy pomocy których analizowali teksty i zjawiska kultury. Powstały w ten sposób dorobek pozostawał pod silnym, jednostronnym wpływem źródeł amerykańskich, natomiast oryginalne prace powstające na lokalnym rynku idei w niewielkim stopniu przenikały do innych obszarów językowych i do innych środowisk akademickich. Sytuacja ta pogłębiała dominację źródeł amerykańskich. Chociaż współpraca między naukowcami zajmującymi się teorią queer w Niemczech i w Polsce rozwija się od początku XXI wieku, a więc od prawie dwóch dekad, a w tym czasie odbywały się wspólne konferencje i powstały wspólne publikacje, to jednak współpraca ta nieczęsto była zauważana i doceniana.

Jednocześnie w obrębie amerykańskiej teorii queer pojawiały się coraz liczniejsze głosy kwestionujące dominację perspektywy historyczno-społecznej uwzględniającą specyfikę Stanów Zjednoczonych lecz nie pasującej do innych kontekstów ze względu na różnice w systemach prawnych, relacjach społecznych i tradycjach kulturowych. Także w Polsce pojawiła się krytyka zachodniego, a w istocie przede wszystkim amerykańskiego modelu liniowego rozwoju społeczności LGBTQ jako słabo związanego z odrębnymi polskimi realiami, takimi jak historyczny brak kryminalizacji zachowań homoseksualnych, niemożność politycznej samoorganizacji do końca lat 80., czy utrzymujący się brak prawnego uznania związków osób tej samej płci. Odwołujemy się do koncepcji „podróżującej teorii” Edwarda Saïda, by podkreślić znaczenie lokalnego kontekstu w formułowaniu i stosowaniu pojęć teoretycznych.

Celem badania jest opisanie recepcji teorii queer w Polsce i w Niemczech, obejmujące powyższą debatę na temat globalizacji nauki (często polegającej na dominacji perspektywy amerykańskiej), sposoby asymilacji tej teorii do lokalnych kontekstów, zgłaszaną pod jej adresem krytykę, przekłady jej podstawowych tekstów na języki polski i niemiecki oraz piśmiennictwo stanowiące rodzimy wkład w tę teorię. Zarówno krytyczny odbiór teorii queer w obu krajach, jak i przekłady i rodzime piśmiennictwo są przesłanką do zdefiniowania korpusu tekstów, których przebadanie pozwoli zrozumieć specyfikę lokalnej lektury tekstów teorii queer, jej zastosowań w pracy analitycznej i interpretacyjnej, oraz tej części jej kanonu, która powstaje w polskich i w niemieckich środowiskach naukowych i kontekstach kulturowych i językowych.

Zastosowana w badaniu perspektywa porównawcza ułatwi dostrzeżenie lokalnej specyfiki i pozwoli na ukazanie współczesnych badań nad nieheteronormatywnością w kulturze jako wyrastających na lokalnym gruncie, a więc nie będących jedynie kulturowym i akademickim importem. Jednocześnie opisane zostaną polsko-niemieckie transfery wiedzy i transfery kulturowe, będące ważnym uzupełnieniem lokalnych badań i wychodzące poza perspektywę skupioną na badaniach amerykańskich.